

**Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка**

**СПЕЦІАЛЬНА І ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ТЕЗИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ 15 КОНФЕРЕНЦІЇ

17-18 листопада 2022 року

Кам'янець-Подільський
2022

УДК:376+373-056.2/.3](477.43)(063)

ББК:74. 3+74.202.42я431

С71

Рецензенти:

Світлана КОНОПЛЯСТА – доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії і логопсихології Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова;

Світлана ЯКОВЛЕВА – доктор психологічних наук, професор кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету;

Ірина КУЧИНСЬКА – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія

О. Белова, кандидат педагогічних наук, доцент; **О. Вержиховська**, кандидат педагогічних наук, доцент; **О. Гаврилов**, кандидат психологічних наук, професор (голова редакційної колегії); **Н. Гаврилова**, кандидат психологічних наук, професор (науковий редактор); **Ю. Галецька**, кандидат педагогічних наук, старший викладач; **О. Глоба** доктор педагогічних наук професор; **О. Константи́нів**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар); **В. Левицький**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Л. Лісова**, кандидат педагогічних наук, старший викладач; **О. Мілевська**, кандидат педагогічних наук, доцент; **І. Рудзевич**, кандидат психологічних наук, доцент; **А. Сімко**, кандидат психологічних наук, доцент; **В. Співак**, кандидат психологічних наук, доцент; **О. Ткач**, кандидат педагогічних наук, старший викладач.

*Друкується за ухвалою Вченої ради
факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №11 від 22 листопада 2022 року)*

**С71 Спеціальна і інклюзивна освіта: проблеми та перспективи. Тези за матеріалами
15 конференції 17-18 листопада 2022 року / за ред. О. Гаврилова. Кам'янець-
Подільський. Видавець Ковальчук О.В. 2022. 282 с.**

До збірника тез увійшли наукові доробки фахівців, які працюють в галузі спеціальної та інклюзивної освіти. У них висвітлюються теоретичні та практичні напрацювання при організації навчальної, виховної, корекційної і розвивальної, реабілітаційної та абілітаційної роботи з різними групами осіб з особливими освітніми потребами.

Адресується спеціалістам-практикам, здобувачам вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, батькам, всім кому не байдужа доля осіб з особливими освітніми потребами.

УДК:376+373-056.2/.3](477.43)(063)

ББК:74. 3+74.202.42я431

© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

Афузова Г.	Допоможи собі сам: практичні рекомендації із збереження психічного здоров'я	9
Бабич Н. Медицька А.	Нові напрями підготовки логопедів в умовах сучасного ринку праці	12
Басюк Д.	Освітній хаб Хмельниччини як інноваційний проєкт у сфері освіти під час війни	17
Беспала Л.	Розвиток дрібної моторики як ефективний засіб розвитку мовлення у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	22
Бєлова О.	Інтелектуальна функційність мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення	25
Бонгар Н.	Характеристика поняття "комунікація" та "комунікативні навички" в контексті роботи з дітьми дошкільного віку	30
Бродюк В.	Спільна діяльність вчителя-логопеда та вихователів у групі спеціального призначення для дітей з порушеннями мовлення	36
Бугера Ю.	Умови формування описової лексики у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення	40
Ванюшкіна Ю.	Система роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами	43
Вержиховська О.	Соціалізація дітей з порушеннями інтелекту як психолого-педагогічна проблема	46
Гаврилова Н., Подповідна О.	Метод альтернативної комунікації (fc): основи практичної реалізації для формування навички спілкування у дітей з розладами спектру аутизму	49
Гаврилова Я., Ковальчук С.	Специфіка реалізації індивідуального підходу вихователем закладу дошкільної освіти на заняттях з розвитку мовлення	56

Галецька Ю.	Особливості розвитку лексичної та граматичної сторони мовлення учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями	60
Гаяш О.	Організація самостійної роботи учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках української мови	64
Глоба О.	Особливості функціонування системи навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки спеціалістів у програмі міжнародної академічної мобільності	67
Голуб Н.	Напрями та засади формування лінгвістичних знань та уявлень молодших школярів при корекції в них порушень писемного мовлення	71
Гуменюк Ю.	Співпраця з батьками дитини з особливими освітніми потребами	74
Дідик Н.	Формування гендерної культури учнів з порушеннями інтелекту	78
Дмитрієва О.	Ставлення педагогів закладу спеціальної освіти до використання інноваційних технологій у навчанні учнів з інтелектуальними порушеннями	83
Докучина Т.	Особливості горизонтальної мобільності фахівців спеціальної освіти	87
Драбич Т.	Формування фонетичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку зі стертою дизартрією	90
Єфименко М.	Можливості “педагогічної пластики” в спеціальній та інклюзивній освіті на прикладі фізичного розвитку дітей з порушеннями моторної сфери	95
Зан О.	Експериментальне дослідження стану сформованості прогностичної діяльності в молодших школярів з інтелектуальними порушеннями	98

Заремба Л.	Особливості використання сучасних педагогічних технологій при вивченні математики учнями з інтелектуальними порушеннями	103
Зелінська-Любченко К.	Логопедичний практикум як важливий освітній компонент підготовки магістрів спеціальності 016 Спеціальна освіта (Логопедія)	109
Кіндрак Т.	Шляхи подолання ситуативної тривожності у дітей з інтелектуальними порушеннями	114
Козинець О., Градусова М.	Розвиток зорово-вербальних функцій у молодших школярів засобами писанкарства	116
Конопляста С.	Синтез логопедії, логопатології та ортодонції у сучасному освітньому просторі	122
Королько Н., Яремчук І.	Комплексна діагностика мовленнєвого розвитку у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	125
Косовська А.	Дослідження ціннісно-мотиваційного компоненту готовності майбутніх корекційних педагогів до командної роботи в їх професійній діяльності	129
Костик Л.	Ейдотехнологія у логопедичній роботі з дошкільниками	132
Кравченко А., Кравченко І.	Дихальні вправи як складова комплексної системи подолання заїкання у дітей	136
Курганецький В.	Організація роботи центру корекції, дозвілля і праці в умовах спеціальної школи	141
Левицький В.	Астенія як одна із причин неуспішності дітей у закладі загальної середньої освіти	144
Литв'яков М.	Механізми формування волі у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату засобами плавання	147

Ліпленко А., Волчанська Г.	Інноваційні технології навчання української мови дітей з особливими освітніми потребами	151
Лісова Л.	Особливості використання методів розвиваючого навчання у загальноосвітньому просторі та у корекційно-виховному процесі	156
Мала С., Байєр О.	Народження особливої дитини як психологічна криза особистості	160
Машковська Т. Бабич Н.,	Особливості сформованості нейролінгвістичного компонента двомовності у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	164
Мілевська О.	Комунікативно-поведінкові ситуації як засіб збагачення емотивної лексики у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення	169
Мога Н.	Корекція та розвиток функцій сидіння у дітей раннього віку зі спастичними формами рухових порушень	174
Никоненко Н.	Практика підготовки вчителів спеціальної освіти та інклюзивного навчання в Канаді	177
Олійник О.	Корекційно-розвиткова спрямованість використання індивідуального підходу до дітей з особливими освітніми потребами	181
Опалюк О.	Ерготерапія в роботі з людьми з обмеженими можливостями	186
Петренко Н.	Шляхи розвитку дитячого мовлення у групі спеціального призначення для дітей з мовленнєвими порушеннями	191
Погосян А.	Взаємодія вчителя-логопеда та сім'ї у корекційній роботі з дошкільниками, які заїкаються	195
Прядко Л.	Специфіка роботи з батьками дітей, які мають особливі освітні потреби в умовах воєнного стану	199

Ревуцька О., Малуєва Т.	Формування комунікативно-мовленнєвих умінь у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку	202
Савицька Н.	Психосоціальні наслідки дисфагії у осіб післяінсультного стану	207
Сенедяк Т., Бабич Н.	Особливості логопедичного консультування родин дітей раннього віку із груп ризику	211
Серпутько Г.	Стислий огляд загального аналізу сучасних підручників для здобувачів освіти із порушеннями зору шкільного віку	215
Сімко А.	Особливості змісту корекційно-педагогічної роботи з розвитку дрібної моторики руки молодших школярів з особливими освітніми потребами	220
Співак В., Сербалюк Ю.	Особливості соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями	225
Стрельбіцька К.	Використання театральної діяльності у роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами	230
Супрун Д., Супрун М.	Створення мережі приватних навчальних закладів для дітей з розладами аутичного спектру в Україні наприкінці 90-х років ХХ ст.	233
Тарасун В.	Гратися не можна вчитися: де поставити кому?	236
Тільняк В.	Застосування кінезіологічних та логоритмічних вправ як ефективний спосіб оптимізації інтелектуальних процесів і підвищення розумової працездатності дітей з інтелектуальними порушеннями	242
Утьосова О.	Критерії готовності асистента вчителя до роботи з учнями з особливими освітніми потребами	247
Фаренюк Г.	Кінезіологія як засіб розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами	251

Хоміцька Т.	Недорозвиток фонетико-фонематичних процесів у дітей з порушеннями мовлення	255
Хохліна О.	До проблеми психологічної реабілітації осіб з особливими потребами	260
Швалюк Т., Чередніченко Н.	Система роботи над засвоєнням граматичного поняття "іменник" молодшими школярами із тяжкими порушеннями мовлення	264
Шевцов А., Ласточкіна О.	Змішана й гібридна форми спеціального та інклюзивного навчання: освітня інновація чи жорстка необхідність?	272
Шевченко Ю.	Особливості розвитку соціалізації дітей із синдромом Дауна	278

самовідчуття та з розумінням поставитися до проблеми, а також допоможе спеціалістам прослідкувати внутрішній стан пацієнта та за потреби надати психологічну консультацію.

Список використаних джерел

1. Віничук С. М., Волосовець А. О. Нейрогенна дисфагія в гострий період мозкового інсульту: фізіологія, патофізіологія, клінічні прояви та діагностика. *Український медичний часопис: Наук.-практ. загальномедичний журнал.* 2008. № 3. С. 16–17. **2. Інсулт.** Інформація для всіх, кого це стосується. Видання шосте, перероблене та доповнене / за ред. М. Є. Поліщука. Київ: Видавець Д. В. Гулев. 2019. С. 32. **3. Bakhtiyari J.,** Dadgar H., Maddah M., Ghorbani R., Charkhi F., Rezaee Z. The Effects of Dysphagia on Quality of Life in Stroke Survivors. URL: <https://brieflands.com/articles/mejrh-105722.html> **4. Silbergleit AK.,** Schultz L., Jacobson BH., Beardsley T., Johnson AF. The Dysphagia handicap index: development and validation. URL: 10.1007/s00455-011-9336-2 **5. Smithard DG.** Dysphagia management and stroke units. URL: 10.1007/s40141-016-0137-2

УДК 376-056.264-053.4-056.3

Т. СЕНЕДЯК

магістр кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ)

Н. БАБИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ РОДИН ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ІЗ ГРУП РИЗИКУ

Сім'я є складною системою соціального функціонування особистості, де відбувається її соціалізація й отримання першого життєвого досвіду. Це цілісна структура, що з часом і за умови впливу різних факторів ризику може змінюватися. Зокрема, значне місце займають медико-біологічні фактори – народження в родині дитини з порушеннями розвитку внаслідок спадковості, передчасних пологів, хвороби батьків, травм внутрішньоутробного розвитку тощо.

Для дітей, що зазнали впливу негативних факторів на певному етапі свого розвитку прийнято використовувати поняття «діти групи ризику». Цей термін широко використовують у своїй роботі психологи, соціальні та медичні працівники. У логопедії дефініція «група ризику» вживається для окреслення категорії дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. Michael J. Guralnick у своїй роботі зазначив, що діти «груп ризику» – це ті діти, що знаходяться в критичній ситуації під впливом певних небажаних факторів [5].

Народження дитини, яка знаходиться в групі ризику, змінює сімейну динаміку, що за певних умов може стати дисфункціональною. Саме тому актуальним постає питання раннього супроводу таких родин, де значне місце займає консультування батьків щодо розвитку дитини, зокрема, мовленнєвого [3].

Термін «консультування» вивчається в різних галузях: медичній (А. Айви, Б. Ворник, М. Бурно, Б. Карвасарський, О. Карагодіна, В. Макаров, В. Менделевич та ін.); психологічній (Г. Абрамова, С. Васьківська, С. Гледдинг, П. Горностаї, А. Єлизаров, Р. Кочюнас, О. Краси́ло, О. Лютова-Робертс, В. Меновщиків, Р. Мей, Р. Немов та ін.); соціально-педагогічній (Л. Завацька, А. Капська, В. Сорочинська, Т. Шишковець та ін.). Це поняття передбачає безпосередню роботу з людьми, яка є спрямованою на розв'язання певних проблем клієнта, де основним засобом впливу є спеціально організована бесіда.

Логопедичне консультування виступає як одна із важливих форм роботи вчителя-логопеда із сім'єю, адже саме родина має безперечну пріоритетність у мовленнєвому розвитку дитини (Л. Виготський, О. Вінарська, М. Кольцова, М. Лісіна). Ця думка є актуальною й дотепер та знаходить своє відображення в роботах сучасних авторів (Н. Григоренко, В. Кисличенко, К. Тичина, D. Bouldy, Lydia V. Flasher, T. Fogle).

Аналіз науково-теоретичних джерел дав змогу з'ясувати, що батьки потребують більшої кількості інформаційної підтримки та супроводу на кожному етапі розвитку дитини (Bhawna Arya, Julie S. Glickstein, Stéphanie M. Levasseur, Ismeé A. Williams). В Україні ця проблема є надзвичайно актуальною, адже активно розбудовується система раннього втручання.

Отже, консультування є спеціально організованим заходом, що має сприяти розумінню батьками того, що саме вони є тією рушійною силою, яка може допомогти власній дитині ще на ранніх етапах її розвитку. Однак, система логопедичного консультування родин, які виховують дітей раннього віку із групи ризику, в Україні є недостатньо розвиненою та потребує розбудови та удосконалення.

Отже, метою наших розвідок є визначення особливостей логопедичного консультування батьків дітей раннього віку із груп ризику, що дозволять розробити методичні рекомендації для батьків дітей раннього віку та логопеда команди раннього втручання щодо активізації мовленнєвого розвитку дітей означеної категорії.

Аналіз медичної, логопедичної та лінгвістичної літератури, дає змогу дійти висновку, що розвиток – це процес, який відбувається в кожній живій істоті та несе за собою зміни як зовнішні, так і внутрішні (психічний, мовленнєвий та соціальний розвиток). Також, можна зауважити, що відповідно до праць науковців, що досліджували розвиток різних сфер дитини, мовлення розглядається як найвищий ступінь розвитку особистості, якому передують постійний розвиток усіх інших сфер:

- фізична сфера – нормалізація тону, збільшення рухливості кінцівок та розвиток рухливості органів артикуляційного апарату, зміцнення його м'язів унаслідок процесів смоктання, жування та ковтання;
- когнітивна сфера – формування вміння наслідувати, зосереджувати увагу на предметах та, у подальшому, на мовленні іншої людини, формування процесів пам'яті та мислення для створення дитиною власної картини висловлювання;
- соціальній сфері – формування домовленнєвих навичок комунікації для побудови стосунків уже з допомогою мовлення [4].

Як зазначалося вище, кожен наступний етап розвитку неможливий без сформованості попереднього, тому важливо наголосити, що для повноцінного формування особи є дуже важливими сприятливі умови для розвитку саме в періоді раннього дитинства, та є небезпечними в цей час фактори ризику, які можуть негативно впливати на будь-якому із цих етапів.

Саме тому важливо створити таку форму взаємодії логопеда із батьками дітей раннього віку із груп ризику, яка допоможе вчасно виявити та попередити мовленнєве порушення. Найбільш доцільним вважаємо використання логопедичного консультування для виконання цих цілей.

Аналіз наукової літератури показав, що консультування розглядається як одна із складових логопедичного або педагогічного супроводу та найчастіше застосовується для батьків дітей дошкільного віку [1; 2].

Здійснений аналіз, дає змогу дійти висновку, що ці твердження не є повними, адже не розкривають роботу логопеда із родинами дітей раннього віку та із дорослими клієнтами. Тож, виникає необхідність уточнення

поняття «логопедичне консультування». Тож, вбачаємо за доцільне використання такого твердження: логопедичне консультування – це вид взаємодії логопеда (консультанта) та батьків (клієнтів) з метою встановлення особливостей мовленнєвого розвитку дитини та надання рекомендацій щодо активізації мовлення та/або подолання мовленнєвих дисфункцій.

Метою дослідження було визначення взаємозв'язку між дизонтогенезом та станом мовленнєвої функції дитини із групи ризику. Для цього було використано метод глибинного інтерв'ювання з переліком обов'язкових тем для обговорення. Інтерв'ю фіксувалося за допомогою обладнання для аудіо запису, після чого записи розшифровуються. Для інтерв'ю було розроблено 3 види протоколів, що містили уточнюючі питання щодо впливу негативних факторів на певному етапі розвитку дитини (перинатальний, натальний та період раннього дитинства), а також, гайд щодо визначення актуального стану мовленнєвого розвитку. Процедура інтерв'ю з батьками тривала 50-60 хвилин.

Вибірку для дослідження склали 10 родин, що виховують дітей раннього віку від 1 до 3 років, що мали вплив факторів ризику на певному етапі розвитку:

- перинатальному – брало участь 4 сім'ї;
- натальному – брало участь 4 сім'ї;
- періоді раннього дитинства – брало участь 2 родини.

У процесі дослідження було з'ясовано, що спостерігається пряме співвідношення між часом впливу негативного фактору та видом мовленнєвого порушення. Також, було виявлено, що можна спрогнозувати початок та перебіг мовленнєвого порушення, починаючи ще з домовленнєвого періоду. У всіх дітей спостерігались особливості крику під час народження, порушення тону м'язів та дизритмічність розвитку фізичного етапу. Відповідно до визначених факторів були з'ясовані особливості логопедичного консультування для кожної родини логопедом у період раннього дитинства, зокрема, означені важливі аспекти актуальні саме для розвитку конкретної дитини в цей період, визначені ролі кожного члена родини, поставлені SMART-цілі тощо.

Підсумовуючи вищезазначене констатуємо, що перспективою дослідження буде розробка методичних рекомендацій логопеду команди раннього втручання, що працює із дітьми раннього віку із груп ризику та батькам цих дітей щодо активізації мовлення та/або попередження мовленнєвих дисфункцій.

Список використаних джерел

1. **Кисличенко В.** Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03/ Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 20 с.
2. **Мартинчук О. В.** Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей із ТПМ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2014. №28. С. 130-136.
3. **Тичина К. О.** Особливості міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.08/ Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 18 с.
4. **Beata Erika Nagy, Jozsef Mihaly Gall, Anna Szabina Szele.** Predictor variables of neurodevelopmental characteristics at 2 years among low birth weight and preterm children: a 2-year follow-up study. *Early Child Development and Care.* 2021.
5. **Michael J. Guralnick.** Early Intervention for Children with Intellectual Disabilities: An Update. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities.* 2016. Vol. 30, No. 9.

УДК 376-056.262:37.091.64

Г. СЕРПУТЬКО

докторант кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології
НПУ імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

СТИСЛИЙ ОГЛЯД ЗАГАЛЬНОГО АНАЛІЗУ СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На попередньому етапі дослідження було здійснено якісний аналіз навчальних видань (підручників) для молодших школярів із порушеннями зору (незрячих та зі зниженим зором) та аналіз підручників для учнів середньої та старшої школи, що дало нам змогу здійснити загальний аналіз навчальних видань (підручників) для здобувачів загальної середньої освіти із порушеннями зору, які навчаються за програмами спеціальної чи масової загальноосвітньої школи. Докладному порівняльному аналізу зазначених навчальних видань для школярів із порушеннями зору присвячена окрема стаття. У цьому матеріалі ми здійснюємо лише загальний огляд сучасних підручників для школярів із порушеннями зору молодшого, середнього та старшого шкільного віку, окреслюємо вагомі особливості кожного із таких

Наукове видання

СПЕЦІАЛЬНА І ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ТЕЗИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ 15 КОНФЕРЕНЦІЇ

17-18 листопада 2022 року

Головний редактор	О. Гаврилов
Науковий редактор	Н. Гаврилова
Відповідальний секретар	О. Константи́нів

Матеріали подані мовою оригіналу
Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів
Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Підписано до друку 12.12.2022 р. Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 16,39. Зам. 080

Видавець Ковальчук О.В.
32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.